

Tussenrapportage klankbordgroep Herziening VRM

In deze tussenrapportage doet de klankbordgroep Herziening VRM verslag van de werkzaamheden en resultaten in de periode november 2015 – november 2016. Deze tussenrapportage is opgesteld met als oogmerk om in het besluitvormingsproces Herziening VRM de reacties en feedback uit de klankbordgroep expliciet zichtbaar te maken en zoveel mogelijk tot z'n recht te laten komen.

Klankbordgroep als onderdeel maatschappelijk spoor Herziening VRM

Om belanghebbenden te betrekken heeft de provincie bij het proces rond de Herziening VRM een maatschappelijk spoor opgezet (processchema bijlage 1). Binnen dit maatschappelijk spoor zijn twee klankbordgroepen ingesteld: één voor locatie 'de Blij' en één voor de voormalige stadsregio. Deze rapportage gaat over de klankbordgroep in de voormalige stadsregio. Hier is een klankbordgroep ingesteld waarin vertegenwoordigers van belanghebbende organisaties deelnemen (overzicht deelnemers; bijlage 2). De klankbordgroep staat onder voorzitterschap van een externe voorzitter en de verslagen van de bijeenkomsten zijn gepubliceerd op de website van de provincie: (<http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/energie/windenergie/locaties-wind/locaties-windenergie-0/>)

Functie klankbordgroep

De klankbordgroep heeft in eerste instantie een informatie- en uitwisselingsfunctie tussen de deelnemers en de provincie. Ook heeft de klankbordgroep een (oriënterende) afstemmingsfunctie tussen de deelnemende partijen. Dit hoeft niet te leiden tot een gezamenlijk advies of standpunt van de klankbordgroep. Vanuit de klankbordgroep worden reacties en feedback gegeven richting de provincie over keuzes en afwegingen die in het proces tot de Herziening VRM aan de orde komen.

Tussenrapportage: november 2015 – november 2016

De klankbordgroep is in de verslagperiode 4 maal bij elkaar geweest. Daarnaast heeft op 22 september 2016 een zgn. brede klankbordgroepvergadering plaatsgevonden waarbij ook vertegenwoordigers van belanghouders in de diverse subregio's aanwezig waren.

Reactie en feedback per hoofonderwerp

De klankbordgroep heeft de volgende inhoudelijke onderwerpen besproken in haar vergaderingen:

- Procesaanpak Herziening VRM (vergadering kbg november 2015 en februari 2016)
- Startdocument Plan-MER (vergaderingen kbg november 2015 en februari 2016)
- Locatieonderzoek (concept)Plan-MER (vergadering kbg 4 juli 2016 en brede klankbordgroep 22 september 2016)
- Afweging locaties/Voorkeursalternatief (alle vergaderingen) en realisatiestrategie

Voor een uitgebreide inhoudelijke rapportage wordt verwezen naar de verslagen op de website.

In de schema's hieronder staat per hoofonderwerp een overzicht van inhoudelijke reacties en feedback zoals die vanuit de klankbordgroep aan de provincie is meegegeven. Deze reacties en feedback zijn niet per se namens alle leden van de klankbordgroep geformuleerd, maar wel breed gedragen. Voor de reacties en feedback per subregio uit de brede klankbordgroep dd. 22 september wordt verwezen naar het verslag van die bijeenkomst.

Reacties en suggesties vanuit klankbordgroep per hoofdonderwerp

Procesaanpak Herziening VRM	Reacties/feedback kbg
Wijze van onderzoek in Plan-MER en keuze locaties	<ul style="list-style-type: none"> • Pleidooi voor mogelijkheid toevoeging onderzoekslocaties • Aandacht voor mogelijkheden inpassing in electriciteitsnet in afweging meenemen • Neem ook realisatiemogelijkheden mee bij afweging (o.a. kosten netaansluiting) • Aandacht voor wegingsfactoren bij locatiekeuze in relatie tot bestuurlijk draagvlak
Inrichting maatschappelijk spoor en afstemming met bestuurlijk spoor	<ul style="list-style-type: none"> • Ook in fase 3 bestuurlijk spoor inplannen • Separaat overleg met energiecoöperaties opstarten en faciliteren (ook op lokaal niveau) • Aandacht voor discrepantie tussen maatschappelijke initiatieven en bestuurlijk draagvlak • Voor fase 3 mogelijk een breder overleg inrichten met regionale stakeholders ter voorbereiding bestuurlijke besluitvorming VKA
Communicatie richting bewoners en afstemming daarover	<ul style="list-style-type: none"> • Houd rekening met verschillen in communicatiekanalen per subregio (o.a. huis-aan-huisbladen) • Verhelder kaarten en infomaterialen op onderdelen • Leer van initiatieven in andere regio's (bv. Goeree-Overflakkee)

Startdocument Plan-MER	Reacties/feedback kbg
Over startdocument (ontwerp-NRD)	<ul style="list-style-type: none"> • Geef ook aan hoe binnen Plan-MER tot afweging locaties gekomen kan worden • Geef (ook) aandacht aan economische haalbaarheid en andere realisatieaspecten bij afweging
Over onderzoeks- en afwegingsproces	<ul style="list-style-type: none"> • Maak gebruik van beschikbare kennis in de groep • Geef plek aan reacties uit de samenleving in afwegingsproces • Definieer helder de rol van PS in besluitvorming
N.a.v. zienswijzen op startdocument	<ul style="list-style-type: none"> • Kom tot heldere positionering van de bestuurlijke partijen in het proces (incl. HHR, WSHD en RWS) • Geef aan hoe om te gaan met aspecten die niet in Plan-MER passen, maar wel een rol (kunnen) spelen bij besluitvorming en bij realisatie • Besteed aandacht aan cumulatieve geluidseffecten bij MER-onderzoek • Overweeg te werken met bandbreedtes in toepassing geluidsnormen om te komen tot optimalisering keuzes • Tegelijk: neem geen ruimere norm dan de wettelijke norm om onduidelijkheid te voorkomen • Betrek effecten op recreatieve functies bij onderzoek • Houd rekening met verschuivende inzichten t.a.v. turbines op/bij waterkeringen

Concept Plan-MER	Reacties/feedback kbg en brede kbg (algemeen)
Onderzoeks- en rapportagemethodiek	<ul style="list-style-type: none"> • Geef partijen inzicht in hoe het afwegingsproces procesmatig verloopt • Leg duidelijk uit: abstractieniveau, alsmede gebruik + en – • Visualisaties gebruiken bij de uitleg en uitrol zo mogelijk • Aandacht voor wel/niet samenloop actualisatie VRM en herziening VRM
Onderzoeksresultaten (algemeen)	<ul style="list-style-type: none"> • Verkeersveiligheid/luchtvaart/leidingen Nato/chemische industrie/militaire, scheepvaartveiligheid en burgerluchtvaart: we hebben het nog niet over concrete plannen, toch is het verstandig om dit ook in het voortraject te bekijken en gezond verstand te gebruiken i.v.m. veiligheid. • In hoeverre wordt draagvlak meegenomen met het bepalen van locaties? Door burgerparticipatie over dit onderwerp is in Vlaardingen bijvoorbeeld een raadsmotie vastgelegd, in Schiedam zijn ze er ook al jaren mee bezig. Draagvlak is soms goed aanwezig, en dat is belangrijk. In sommige dichtbevolkte gebieden worden mensen echter nauwelijks betrokken door gemeenten, en zetten mensen hakken in het zand. Door het betrekken van mensen kom je veel verder. • Maak als provincie een soort afwegingskader: zeg wat wel en niet kan. • Objectieverbaarheid van recreatie is een vraag om in het vervoltraject over na te denken. • Aandacht voor overige gezondheidsaspecten (bijv. laagfrequent geluid). • Denk na over Natura 2000 en natuurwaarden waarin geïnvesteerd is. Bv. Polder, Binnenmaaszijde, is al veel geld in gegaan. • Veel onderwerpen en variabelen vragen ook gezond verstand bij verdere keuzes. • De factor emoties is sterk aanwezig, lastig om er dan samen uit te komen. Niet waarschijnlijk dat iedereen achter 1 variant staat.
Onderzoeksresultaten op onderdelen en t.a.v. subregio's	Verwezen wordt naar het verslag brede klankbordgroep 22 september 2016.

Afweging locaties/keuze Voorkeursalternatief (VKA)	Reacties/feedback kbg en brede kbg (algemeen)
Mogelijke factoren in keuze VKA (welke elementen kunnen een rol spelen in eindafweging)	<ul style="list-style-type: none"> • Optimaliseringsvarianten binnen resultaten Plan-MER mogelijk of bv. geluid/slagschaduw (mitigeren directe hinder) • Varianten denkbaar op ruimtelijke aspecten (openheid/geslotenheid, wel/niet combinatie met andere functies zoals recreatie/natuur)

	<ul style="list-style-type: none"> • Bestuurlijke criteria (bv. lokaal initiatief, draagvlak/participatie, evenredige verdeling regio) • Marktcriteria mogelijk (economische haalbaarheid, beschikbaarheid initiatieven, tempo realisatie)
Proces van afweging en keuzes VKA	<ul style="list-style-type: none"> • Kijk ook naar ervaringen van andere provincies (lessons learned) • Belang van overprogrammeren mede in relatie tot bestuurlijk commitment op VKA • Overweeg via Bestuurlijk Overleg tot een vorm van gezamenlijkheid en gedragenheid te komen • There is no easy way out. Kans klein dat je alle partijen tevreden stelt. Gebruik gezond verstand.
Inhoud Voorkeursalternatief	<ul style="list-style-type: none"> • Partijen in klankbordgroep geven belang aan van een gedragen oplossing in de geest van het convenant • Bij overeenstemming op bestuurlijk niveau rekening houden met positie en opvattingen gemeenteraden • Kijk bij de begrenzing van de locaties die deel uitmaken van het voorkeursalternatief goed naar de handreiking die gemeenten hebben gedaan en naar de kenmerken en begrenzing van de aangegeven voorkeurslocaties daarin.
Realisatiestrategie	<ul style="list-style-type: none"> • Partijen in klankbordgroep wijzen op belang van borging participatiemogelijkheden bij uitvoering van projecten. Hierbij kunnen energiecoöperaties een belangrijke rol vervullen. Ook om inkomsten te kunnen blijven investeren in gemeente of regio. • Nut wordt ingezien van gezamenlijk optrekken van gemeenten, samen met provincie, in uitvoeringsfase na vaststellen herziening VRM (kennisdeling, expertise, samenhang). • Belangrijk dat oorspronkelijke convenantspartijen (evt. met aanvulling) met elkaar de kans pakken om uitvoering waar nodig en mogelijk gezamenlijk weer op te pakken.

Recapitulatie functioneren klankbordgroep november 2015 - november 2016

De vertegenwoordigers van de belanghouders hebben in de periode november 2015-2016 via de klankbordgroep informatie gekregen over de inrichting van het proces rond de totstandkoming van de Herziening VRM, in de verschillende stappen tot dat moment. In de klankbordgroep kon open gereflecteerd worden over deze informatie en zijn er vanuit de diverse belanghouders informatie, feedback en tips aangereikt aan de hand waarvan de provincie op onderdelen dit proces heeft kunnen stroomlijnen en aanscherpen.

Via de klankbordgroep hebben deelnemers ook feedback, informatie en tips aangereikt aan de provincie over inhoudelijke aspecten van de Herziening VRM, met name over de inrichting van het Plan-MER onderzoek en de scherpstelling daarvan op enkele onderdelen. Ook zijn suggesties gegeven voor het uiteindelijke proces van afweging van locaties.

Rode draden inhoudelijke reacties en feedback klankbordgroep

1. In de reacties en feedback vanuit de klankbordgroep is als *eerste rode draad* zichtbaar, het belang dat vanuit de klankbordgroep wordt gesteld aan helderheid, uitlegbaarheid en transparantie in de verschillende onderdelen van het onderzoeks- en afwegingsproces van de Herziening VRM.
2. Een *tweede rode draad* is het belang dat vanuit de klankbordgroep wordt gesteld om uiteindelijk tot een brede en gedragen afweging van locaties te komen, door meer elementen daarbij te betrekken dan vanuit alleen een 'technische' milieubenadering of een 'mechanisch-juridische' aanpak. Dit vanwege zowel het draagvlak (bestuurlijk en maatschappelijk) als vanwege een realistische uitvoering (economische haalbaarheid, tempo e.d.).

Voortzetting van de samenwerking tussen partijen in het gebied, zoals bij het convenant bedoeld, is aan te bevelen. Dit kan in nader overleg tussen partijen worden vormgegeven, met het oog op realisatie van de projecten zoals opgenomen straks in de Herziening VRM.

Vervolg na november 2016

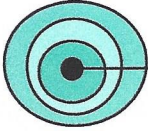
De klankbordgroep zal in ieder geval nog een rol vervullen in de voorbereiding van de definitieve besluitvorming over de Herziening VRM, nadat het Ontwerp-besluit van GS is genomen en zienswijzen daarop kunnen worden ingediend. Ook kan de klankbordgroep een rol vervullen bij het formuleren van een realisatiestrategie, na vaststelling van locaties in de Herziening VRM.

Bijlagen:

- 1) Processchema
- 2) Overzicht deelnemers

DCMR
DCMR
Energy FFWD
Energy FFWD
gemeente Albrandswaard
gemeente Barendrecht
gemeente Brielle
gemeente Capelle a/d IJssel
gemeente Hellevoetsluis
gemeente Krimpen a/d IJssel
gemeente Lansingerland
gemeente Lansingerland
gemeente Maassluis
gemeente Nissewaard
gemeente Nissewaard
gemeente Ridderkerk
gemeente Rotterdam
gemeente Schiedam
gemeente Vlaardingen
gemeente Westvoorne
Havenbedrijf
Havenbedrijf
Natuur- en milieufederatie ZH
NLVOW
NWEA
provincie Zuid Holland
provincie Zuid-Holland
provincie Zuid-Holland
RESCOOPnl
RescoopNL
RWS
Staatsbosbeheer
Stedin
Stedin
Stedin
Tennet
Tennet
WSHD

Aan
Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland
t.a.v. Mevrouw A. Bom-Lemstra
Postbus 90602
2509 LP Den Haag

Datum	Bijlage(n)
23 november 2016	A tot en met E
Ons kenmerk	Uw kenmerk
FTT 2016003 - 01	PZH-2016-554202522
Onderwerp	
Advies Klankbordgroep Windenergie De Balij	

Geachte mevrouw Bom - Lemstra,

Bij deze geef ik u een samenvatting van de argumenten die in de Klankbordgroep Windenergie De Balij zijn uitgewisseld over het concept planMER en over het opnemen van de locatie 45 voor het ontwikkelen van windenergie in de Visie Ruimte en Milieu.

Deelnemers aan de Klankbordgroep zijn op persoonlijke titel uitgenodigd, vanuit een betrokken woonwijk of organisatie. De leden hebben hun inbreng vaak zorgvuldig afgestemd op hun organisatie en achterban. Doel was het delen van informatie en inventariseren van de belangrijke argumenten en feiten vanuit ieders perspectief. Bijlage A bevat de deelnemerslijst. Voor de rapportage heb ik hen ingedeeld in drie groepen: Omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers, Initiatiefnemers en Gemeenten. Verder namen aan de beraadslagingen deel vertegenwoordigers van de opsteller van het MER (Pondera), Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond en de Provincie Zuid-Holland.

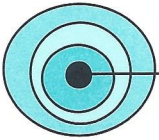
De bijeenkomsten waren constructief en er is door allen hard gewerkt om elkaars argumenten, onderbouwd met feiten, uit te wisselen en elkaar te begrijpen. Er is bijvoorbeeld een expertmeeting gehouden over vogels en vleermuizen. Hier hebben de deskundigen van de Vogelwerkgroep en het Vleermuisplatform de door hen verzamelde gegevens besproken met de deskundigen van Pondera en Bureau Waardenburg, en met de ecooloog/ boswachter van Staatsbosbeheer.

In de vergaderingen van de Klankbordgroep zijn alle aspecten, die bij een besluit over de toekomst van het gebied als mogelijke windenergielocatie voor de deelnemers relevant waren, besproken maar de kloof tussen de visies is niet overbrugd.

Er is een gemeenschappelijke tabel van aandachtspunten uit voortgekomen (zie bijlage B, de leeswijzer en bijlage C, de tabel). In deze tabel is een bestuurlijke samenvatting gegeven van de argumenten en onderbouwing vanuit de verschillende visies die in de Klankbordgroep aan de orde waren. "Enerzijds" kunt u de aandachtspunten zien als een samenvatting van de argumentatie om de Balij niet op te nemen in de VRM. Maar "anderzijds" kunnen de aandachtspunten worden gezien als een uitdaging voor verder onderzoek en een zoektocht naar een acceptabel project.

De deelnemers vanuit omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers concluderen dat er veel "showstoppers" zijn, die door Pondera te oppervlakkig zijn onderzocht. Zij adviseren u

om de stap naar verder onderzoek niet te maken, omdat ook na verder onderzoek volgens hen zal blijken dat de inpassing van een windpark ongewenst blijft en waarschijnlijk niet mogelijk of haalbaar is. De belangrijkste showstoppers zijn volgens hen: de aanwezige en zich nog steeds ontwikkelende natuurwaarden, waaronder de vele broedende vogelsoorten (waaronder een haviksnest), de bijzonder rijke vleermuispopulatie, de risico's voor de hogedrukgasleiding; de invloed op de recreatie, het welbevinden en de gezondheid van de vele omwonenden en gebruikers in het gebied, en het ontbreken van een maatschappelijk draagvlak. De omwonenden en gebruikers betreuren het, dat geen afweging is gemaakt van mogelijke locaties in de regio ten opzichte van elkaar. De locatie De Balij zou dan vanwege de bijzondere kwaliteit voor natuur en recreatie, volgens hen, zeker afvallen.

De initiatiefnemers benadrukken dat de locatiekeuze voor windenergie moeilijk is, maar dat er voor het realiseren van de Klimaatopgave geen gemakkelijke keuzes beschikbaar zijn. Zij wijzen erop, dat deze locatie "niet onmogelijk" is volgens het planMER. Zij achten het waard om deze locatie verder te onderzoeken. Ook zij hechten als beheerder en natuurorganisaties aan de prioriteit voor natuur en recreatie in het gebied. Zij adviseren u te kiezen voor ja, mits uit een volgende onderzoeksfase blijkt dat een windpark mogelijk is. Zij zien een kans om de opbrengsten van het windpark aan te wenden voor de versterking van natuur en recreatie in het gebied zelf en in de regio, en zij zetten zich in om het draagvlak daarvoor te verwerven.

Er wordt door de experts van Pondera verwacht dat vanwege diverse redenen (vogels, vleermuizen, veiligheid) mitigerende maatregelen nodig kunnen zijn. De omwonenden en gebruikers verwachten dat ook geluid en slagschaduw gemitigeerd moeten worden. De initiatiefnemers schatten in, dat deze maatregelen geen belemmering zullen vormen voor de haalbaarheid van het windpark. De omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers wijzen erop dat de haalbaarheid zeer onzeker is en ook duidelijk is dat de stapeling van effecten deze locatie ongewenst maakt.

De beide Gemeenten waren ambtelijk vertegenwoordigd in de Klankbordgroep. Vanuit de Gemeente Pijnacker-Nootdorp is benadrukt dat hun gemeenteraad de komst van een windmolenpark op haar gehele grondgebied heeft uitgesloten. Voorts is men van mening dat voor een besluit tot opname van de Balij in de Visie Ruimte en Milieu, specifiek onderzoek nodig is, dat uitsluitend zou moeten geven of de locatie realistisch tot een windpark kan worden ontwikkeld, dat acceptabel is voor de omgeving. Het huidige planMER is volgens hen onvoldoende basis voor dit besluit (zie het Memo vanuit de Gemeente Pijnacker-Nootdorp, dat is opgenomen in bijlage E). Vanuit de Gemeente Zoetermeer is opgemerkt dat de gemeenteraad al eerder heeft aangegeven dat zij de locatie De Balij niet geschikt vindt. Zij zal haar inhoudelijk commentaar op het planMER en het besluit, eventueel in een zienswijze inbrengen.

Bijlage D bevat een overzicht van de belangrijkste leerpunten ten aanzien van het concept planMER en de procesaanpak tot nu toe, die vooral door de omwonenden en gebruikers in de Klankbordgroep zijn ingebracht.

Bijlage E bevat de notities waarvan de verschillende deelnemers hebben verzocht om deze aan deze brief toe te voegen.

De basis voor de beraadslagingen was het concept planMER (versie 24 augustus 2016, gepubliceerd op 5 september 2016). Het advies van de Commissie MER over dit concept heeft de Klankbordgroep pas na afronding van de beraadslagingen bereikt en kon daarom niet in dit advies worden betrokken.

Ik wens u veel wijsheid toe bij de keuze waar u en uw Provinciale Staten voor staan.

Ik dank u voor de mooie opdracht om deze Klankbordgroep voor te zitten en ben gaarne bereid om het resultaat toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

Fon ten Thij

Bijlagen:

A : Deelnemers Klankbordgroep Windenergie De Balij

B : Leeswijzer bijlage C en E

C : Tabel met aandachtspunten en argumenten "enerzijds" en "anderzijds"

D : Leerpunten voor het planMER en de procesaanpak

E : Toelichtingen en notities van de leden van de Klankbordgroep

Cc: Leden van de Klankbordgroep Windenergie De Balij

Bijlage A

Deelnemers aan de vergaderingen van de Klankbordgroep Windenergie De Balij

Vanuit :	
Omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers van De Balij	
	Bewoners Meerzicht/ Bergenbuurt, Zoetermeer
	Balij Windmolenvrij /Rokkeveen, Zoetermeer
	Vogelwerkgroep Zoetermeer
	Bewoners 's Gravenhout, Pijnacker Nootdorp
	Bewoners Gravenweg/Langeveldseweg, Pijnacker Nootdorp
	Duurzaam kan zoveel beter en bewoners Pijnacker Nootdorp
	Stichting Het Groene Hart
	Vleermuisplatform Zoetermeer
	Gebruikersplatform De Balij/Bieslandse bos
	Gebruikersplatform De Balij/Bieslandse Bos
Initiatiefnemers*	
	Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland
	Staatsbosbeheer
Gemeenten	
	Gemeente Pijnacker-Nootdorp
	Gemeente Zoetermeer
Overig	
	Provincie Zuid Holland
	DCMR
	Pondera (opsteller MER)
	Voorzitter

* Strikt genomen is in deze fase de Provincie de initiatiefnemer voor het besluit. Staatsbosbeheer en de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland hebben wel het voornemen om, als de Provincie de locatie in de VRM opneemt, een samenwerking aan te gaan (met andere ontwikkelpartners) om de locatie verder te onderzoeken en zo mogelijk te benutten. Vanuit dit voornemen zijn zij als initiatiefnemers aangeduid.

De Klankbordgroep is vier keer bijeen gekomen: 13 september, 29 september, 27 oktober en 3 november 2016.

Bijlage B

Leeswijzer voor bijlage C en E

De tabel met aandachtspunten is bedoeld als een bestuurlijke samenvatting , om inzicht en overzicht te geven in de argumenten en onderbouwing daarvan of de Balij niet (“enerzijds”) of wel (“anderzijds”) kan worden opgenomen in de Visie Ruimte en Milieu als mogelijke windenergielocatie.

1. De aandachtspunten zijn benoemd in de vergaderingen van de klankbordgroep
2. De samenvatting van de argumenten geeft op hoofdlijnen weer waar enerzijds of anderzijds de nadruk op ligt.
3. De samenvattingen van de argumenten is de impressie van de hand van de voorzitter en afgestemd met de deelnemers, maar kunnen niet gezien worden als citaten van deelnemers
4. Als deelnemers het nodig vonden om in aanvulling op dit overzicht hun specifieke argumenten en de onderbouwing daarvan mee te geven met het advies van de voorzitter, dan zijn deze notities opgenomen in bijlage E.

De volgende notities zijn opgenomen in bijlage E:

- Inbreng vanuit de omwonenden 16 november 2016
- Inbreng Gemeente Pijnacker Nootdorp 3 november 2016
- Inbreng Vleermuisplatform Zoetermeer in klankbordgroep en Expert Meeting
- Inbreng Vogelwerkgroep Zoetermeer in klankbordgroep en Expert Meeting
- Kanttekeningen over de haalbaarheid van een windpark in de Balij vanuit het gebruikersplatform De Balij

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Enerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
1. Milieu, natuur en leefomgeving		
1.1 Ecologie, vogels /vleermuizen	Uitgebreide gegevens over aanwezige soorten zijn door de Vogelwerkgroep en het Vleermuisplatform verzameld en niet meegenomen in de beoordeling van het concept planMER. Het gaat om zeker 50 broedende waaronder een haviksnest en vogelsoorten en vele bijzondere vleermuissoorten, waaronder zeer zeldzame.	Op initiatief van de voorzitter is er een expertmeeting gehouden over deze gegevens met de deskundigen van de Vogelwerkgroep Zoetermeer, het Vleermuisplatform Zoetermeer, de Ecoloog/boswachter van Staatsbosbeheer en de deskundigen van Pondera en Bureau Waardenburg. De gegevens over vogels waren op hoofdlijnen bekend bij de deskundigen van Pondera, SBB en Waardenburg, maar de vleermuisgegevens waren niet bekend, omdat deze niet in de officiële databanken zijn opgenomen. De door de lokale natuurorganisaties aangereikte gegevens zullen alsnog betrokken worden bij de definitieve beoordeling in het planMER
	Windturbines verstoren en maken slachtoffers onder vogels en vleermuizen, gezien de aanwezigheid van zeldzame beschermde soorten is er grote kans op slachtoffers onder deze soorten, die daardoor uit het gebied kunnen verdwijnen. Doordat de lokale staat van instandhouding wordt aangetast zijn windturbines niet toegestaan	Ook de experts van Pondera en Waardenburg erkennen dat er verstoring en slachtoffers zullen zijn (vogelslachtoffers worden geschat op ca. 20 per turbine per jaar) en dat daaronder ook zeldzame soorten kunnen zijn. Bureau Waardenburg zegt dat voor het wettelijke criterium getoetst wordt op een groter verspreidingsgebied, waardoor de realisatie van windturbines de regionale staat van instandhouding van de soorten waarschijnlijk niet aantast. Daarom beoordelen zij het windpark als “niet onmogelijk “. Of windturbines in het gebied mogelijk zijn moet worden aangetoond op basis van gedetailleerd (veld)onderzoek. Ook wijzen zij erop dat dan duidelijk wordt of mitigerende maatregelen, zoals stilstandsvoorzieningen bij lage windsnelheid, nodig zijn. Dit soort maatregelen leveren in het land over het algemeen geen belemmering op voor realisatie van een windpark.
	Er is een directe verbinding van vogels en vleermuizen in de Balij over de A12 met het Groene Hart. Deze verbinding wordt in de toekomst versterkt door vernatting van de Driemanspolder en andere kwaliteitsverbeteringen in het gebied. Deze corridor wordt op zijn smalste punt geblokkeerd door een windpark.	De experts van Pondera en Waardenburg zijn van mening dat een barrière-werking geen belangrijke rol speelt. Het zal onderzocht worden bij het noodzakelijke onderzoek of een windpark mogelijk is en voldoet aan de eisen van de natuurwetgeving.
	Vogels die slachtoffer worden van de windturbines kunnen op de A12 of het spoor terecht komen en vormen een veiligheidsrisico.	Dit wordt meegenomen in het noodzakelijke vervolgonderzoek, bij de risicoanalyse voor veiligheid.
	De natuurkwaliteit van het gebied is de laatste jaren steeds versterkt zoals met de Groenzoom en de faunatunnel. Dit wordt zeer gewaardeerd in de omgeving, waardoor ook het recreatieve gebruik van	In het vervolgonderzoek wordt nagegaan of een windpark deze negatieve invloed heeft. Ook wordt onderzocht hoe de kwaliteit van het

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Energzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
	het gebied toeneemt. De winst aan kwaliteit wordt met een windpark tenietgedaan.	gebied voor natuur en recreatie kan worden versterkt in combinatie met de windturbines.
1.2 Landschap	De balij is onderdeel van de Groenblauwe slinger. Dit gebied zou juist beschermd moeten worden tegen aantasting van rust en verstoring	Het windpark moet worden ingepast in de omgeving, natuur en recreatiegebieden zijn niet bij voorbaat ongeschikt of onmogelijk.
	De gebiedsbeschrijving in het MER is onjuist (polderlandschap) en de autonomen ontwikkeling is niet meegenomen, waaronder de invloed van de vernatting van de Nieuwe Driemanspolder op migratie fauna in de Balij.	De gebiedsomschrijving en autonome ontwikkeling moet volledig in beeld zijn in het planMER en in de vervolgfase.
	De Balij is een oase van rust en ruimte en daardoor aantrekkelijk voor vogels, vleermuizen en andere fauna. Een windpark is een mogelijke ecologische val, waardoor slachtoffers onder vogels en vleermuizen toenemen als er meer van zijn.	Dat een windpark een ecologische val zou kunnen zijn, is niet bekend. In het vervolgonderzoek wordt nagegaan of dit effect van een windpark optreedt en, zo ja, hoe dat met maatregelen kan worden beperkt.
	Door de aanwezigheid van een windpark wordt van grote afstand de beleving van het gebied veranderd van natuur naar industrieel landschap.	De windturbines markeren de doorsnijding van het gebied van de A12.
1.3 Plangebied	Het aan te wijzen gebied is met 50% vergroot ten opzichte van eerdere publicaties.	Het onderzoeksgebied wordt begrensd door de A12 en een parallelle lijn vanuit een sloot in het landschap. Het onderzoeksgebied is groter zodat de maximale effecten van het windpark in beeld zijn. In een vervolgonderzoek zijn de mogelijke locaties van de windturbines in dat gebied het uitgangspunt. Naar verwachting is er ruimte voor een lijnopstelling van 3 windturbines.
	Als een windpark binnen het vergrote gebied wordt gerealiseerd, bijvoorbeeld op 250 m van de A12, zoals in de voorbeeldopstelling, dan is er geen zichtbare samenhang meer met de infrastructuur.	De locatie van de turbines is onderdeel van een vervolgonderzoek. Door de hoogte van de windturbines is een lijnopstelling ook op deze afstand in samenhang met de infrastructuur.
	De noodzakelijk kap van hoge bomen veroorzaakt een kaalslag, zeker als dat op ruim 200 m van de A12 een strook bos met hoge bomen treft. Ook leiden er geen geschikte wegen naar de locatie.	De aanleg, ontsluiting en bouwwijze van een windturbine is voor elke locatie verschillend. Voor de Balij wordt gezocht naar de best passende manier.
	Het verwijderen van de benodigde strook bos (van 100m breed) parallel aan de A12 neemt een barrière weg voor de geluidsbelasting en voor het fijnstof van de A12 naar de woonwijk Rokkeveen.	Het is niet gezegd dat deze strook bos wordt benut. Als dat zo is wordt het effectonderzoek onderdeel van het onderzoek in de vervolgfase over de aanleg en realisatie van het windpark.
1.4 Referentieturbine vs. praktijk	De uitgangshoogte van 100m ashoogte en 115 meter rotor-diameter is waarschijnlijk te klein voor het bosgebied. De bomen reiken tot 25 á 30 meter en het bos geeft een ruwheid die de opbrengst van de windturbines lager maakt dan in de planMER is opgenomen.	Het effect wordt minder groot ingeschat dan energzijds is aangereikt. Het is een aandachtspunt voor het vervolgonderzoek.
	Bij een hogere turbine strekken de effecten van slagschaduw en geluid veel verder dan in het planMER is aangenomen. Daardoor zullen grotere	Ook bij een andere hoogte en bij een ander type turbine moet aan de wettelijke eisen worden voldaan. De contouren worden in een

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Eerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
	delen van de woonwijken overlast ondervinden dan nu is meegenomen in het planMER.	vervolgonderzoek opnieuw in beeld gebracht. Ook zal dan worden bepaald of mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn.
	De grenzen van de effecten, zoals die in planMER zijn genoemd, zijn niet de grenzen waarmee men in de woonwijken te maken krijgt, omdat ook op de grenzen van het gebied hogere molens kunnen worden geplaatst, met een grotere impact voor de omgeving. Daardoor is het planMER niet van toepassing op het besluit, want de effecten kunnen groter zijn.	In de VRM wordt alleen het gebied aangewezen. Pas in een vervolgfase wordt bepaald met welke turbines en op welke locaties binnen dit aangewezen gebied een windpark mogelijk is. Dat moet altijd voldoen aan alle wettelijke eisen, die zijn ook in het planMER gehanteerd en vastgesteld
1.5 Veiligheid	De breuk van een wijk die valt op de gasleiding vormt een onaanvaardbaar risico voor de omgeving, zeker in combinatie met een veelgebruikt spoor (216 treinen per dag) en de A12 (165.000 voertuigen per dag). Aan veiligheid mogen geen concessies worden gedaan.	Ook een windpark nabij een gasleiding is niet bij voorbaat uitgesloten. Het is een zeer belangrijk aandachtspunt voor het onderzoek of het windpark mogelijk is.
	Een windpark binnen de risicozone van 198 meter verhoogt het risico voor de omgeving en is niet acceptabel.	Als er binnen deze afstand tot de gasleiding windturbines worden gebouwd, moet via een kwantitatieve risicoanalyse worden aangetoond, dat aan de wettelijke eisen wordt voldaan. Daarbij wordt ook gekeken naar cumulatieve risico's. Ook wordt bekeken of eventuele maatregelen verhoging van risico kan voorkomen.
	De hogedruk waterleiding in het gebied vormt een vergelijkbaar risico vanwege het effect van een plotselinge breuk door de val van een wijk op het wegspoelen van het talud van de A12 en het spoorbed.	Dit zal in het vervolgonderzoek worden bekeken
1.6 Geluid	Volgens het RIVM zal bij het voldoen aan de norm nog 9% van de mensen ernstige hinder ondervinden. Beter zouden de afstandsnormen zoals in België (1000m) en andere landen in acht moeten worden genomen.	Het windpark moet voldoen aan de Nederlandse wet en regelgeving.
	Gezien de grote bevolkingsconcentraties in de directe omgeving is er veel overlast te verwachten omdat er onvoldoende wordt rekening gehouden met cumulatie en de windrichting. Bij ZW-wind is er cumulatie van het geluid van de A12, het spoor en het windpark.	In het planMER zal worden aangegeven hoe met cumulatie en windrichting rekening is gehouden. Dit komt ook in het vervolgonderzoek aan de orde.
	Als de windturbines buiten de contour van de gasleiding worden gerealiseerd, komen deze aan de westkant van het onderzoeksgebied en op circa 400 m van de woonbebouwing in Pijnacker-Nootdorp te liggen.	De locaties van de windturbines wordt in het vervolgonderzoek bepaald.
	Laagfrequent geluid vanuit een windpark, kan op grotere afstand van het windpark meer problemen geven dan in de normen is meegerekend	Laagfrequent geluid maakt onderdeel uit van het spectrum waarmee in de norm is rekening gehouden. Of er sprake is van onderschatting zal in een vervolgonderzoek worden meegenomen.

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Enerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
1.7 Slagschaduw	Er is geen hoogtebeperking voor de toekomstige windturbines. Een kleine afwijking van de hoogte betekent dat een veel groter gebied overlast heeft. De hoge molen, die op basis van de boseigenschappen te verwachten is, heeft een veel groter effect dan in het planMER is weergegeven. Daardoor krijgen veel meer mensen in de woonwijken Meerzicht en Rokkeveen te maken met slagschaduw.	Het is niet gezegd dat er hogere turbines nodig zijn. Een hogere turbine moet ook voldoen aan de geldende normen, waarin het gaat om het effect op dezelfde dichtstbijzijnde woningen. Daarnaast is er veel ervaring met het beperken van overlast door automatische regeling van windturbines. Dit is een belangrijk aspect van het vervolgonderzoek
	Er is waarschijnlijk sprake van overlast van de slagschaduw in het kassengebied aan de Langelandseweg in Pijnacker-Nootdorp, dit kan negatieve gevolgen hebben voor de opbrengst van de kassen.	Bedrijven worden niet gerekend tot de gevoelige bestemmingen waarvoor de normen voor geluid en slagschaduw zijn bedoeld. In het vervolgonderzoek zal het effect in beeld worden gebracht, ook op planten.
	Er is geen rekening gehouden met het effect van slagschaduw op de nabijgelegen hoogbouw (Rokkeveen). Naast het effect op de individuele appartementen is er het effect dat slagschaduw tegelijk een groot aantal appartementen treft.	Dit aspect is niet meegenomen in het planMER. In een vervolgonderzoek moet worden bepaald in welke mate dit effect een probleem is.
1.8 Recreatie	Het plangebied voor windturbines valt geheel onder beschermingscategorie 2. Het is onterecht om een onderzoeksgebied aan te geven, waarin een strook (2ha) van de gemeente Zoetermeer valt (talud A12) waardoor de beoordeling veranderd in “gedeeltelijk”	Het onderzoeksgebied wordt begrensd door de A12. In het planMER zal worden opgenomen dat het vrijwel geheel onder beschermingscategorie 2 valt.
2. Haalbaarheid /exploitatie		
	Er worden in het planMER aannames gedaan, die een te hoge opbrengst voorspellen, zo klopt de voorspelling van het aantal vollasturen van 2000 niet met de eigen tabel, waaruit blijkt dat het 1800 zou moeten zijn.	Deze opmerking wordt meegenomen bij de eindversie van het planMER. De opbrengstgegevens zijn sterk afhankelijk van het type en de hoogte van de turbines.
	De opbrengst van de windturbines dient rekening te houden met de omgeving. Bij de aanwezigheid van bos (25m tot 30 m) komt de tip van de rotor van de referentieturbine tot 20 meter boven de bomen. De voorkeurswindrichting (ZW) is over het bos. Daardoor is er waarschijnlijk sprake van een grote invloed van de turbulentie op de opbrengst.	In het vervolgonderzoek is dit een belangrijke afweging over aard, hoogte en situering van windturbines in het gebied.
	Er zijn op een groot aantal terreinen mitigerende maatregelen te verwachten: bescherming gasleiding, stilstand voorzieningen voor vleermuizen, slagschaduw, geluid en andere maatregelen. Daardoor zijn de kosten van ontwikkeling veel hoger dan bij meer vrije locaties, ver van de woonomgeving	De noodzaak en invloed van mitigerende maatregelen op de businesscase is pas te bepalen als het vervolgonderzoek is gedaan. De initiatiefnemers schatten in dat deze geen belemmering vormen voor de haalbaarheid.

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Enerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
3. Belangen en Draagvlak		
	<p>Het gebied is bedoeld voor beleving van rust en natuur in een drukke woonomgeving. Er gelden veel restricties in het gebied vanwege de hoge natuurwaarden en de bijzonder flora en fauna. Van Natuur en milieuorganisaties zoals Natuur en Milieufederaties en Staatsbosbeheer verwacht men dat dit gebied wordt verdedigd tegen aantasting.</p>	<p>Staatsbosbeheer is een partner van overheden, heeft afspraken op landelijk niveau dat men aanreikt welke gebieden mogelijk geschikt zijn, wil juist weten of het kan en, als dat zo is, ziet SBB mogelijkheden om de kwaliteit van het gebied te versterken met opbrengst uit wind.</p> <p>De Natuur en Milieufederaties zijn medeondertekenaars van het energieakkoord én zetten zich in voor versterking van natuurgebieden. Gezien de grote opgave voor Klimaatbeleid, sluiten de Natuur en Milieufederaties natuur en recreatiegebieden niet bij voorbaat uit voor windenergie. Het moet wel mogelijk zijn. Daarbij geldt dat er voor gebieden als De Balij geen geld is voor ontwikkeling. Gemeenten en Provincies kunnen deze gebieden van bestemming veranderen onder druk van woningbouw en bedrijventerreinen. Juist door opbrengsten uit deze gebieden (zoals windturbines) te gebruiken voor de gebiedsontwikkeling, kan de kwaliteit worden versterkt.</p>
	<p>De invloed op de beleving van het gebied vanuit de omringende woonwijken wordt onherstelbaar beschadigd. Nu kijkt men, vlakbij de A12, uit over een groene en rustige omgeving. De waardedaling van woningen is waarschijnlijk groot</p>	<p>In de vervolgfase moet blijken of het windpark mogelijk is, daarbij zal ook worden gekeken naar de eventuele planschade</p>
	<p>Er is geen draagvlak voor het windpark bij de omwonenden en de gebruikers van het gebied.</p>	<p>De initiatiefnemers denken deze kloof te kunnen overbruggen met goed onderzoek in de vervolgfase, het mitigeren van effecten waar dat noodzakelijk is en een plan voor gebiedsontwikkeling dat met de opbrengst van het windpark de kwaliteit van natuur en recreatie in het gebied zal versterken.</p>
4. Congruentie rapport planMER		
	<p>In de samenvatting PlanMER worden aandachtspunten per gebied genoemd (II.3.1) . Deze zijn niet congruent met het Deel B Onderzoeksgebied De Balij.</p>	<p>Pondera zal het rapport herzien, zodanig dat alle delen afzonderlijk te lezen zijn en een congruent beeld geven.</p>
	<p>De conclusies in deel C zijn niet congruent met het Deel B Onderzoeksgebied De Balij.</p>	

Bijlage D

Leerpunten voor het planMER en de procesaanpak vanuit de omwonenden en gebruikers

Leerpunten voor het concept-planMER		
		Voorbeeld voor De Balij
1	In de Klankbordgroep is veel commentaar gegeven op de beschrijvingen en beoordelingen van vrijwel elk thema dat in het concept planMER werd behandeld. Tijdens de discussie bleek dat op veel punten aanpassingen van het concept planMER zullen plaatsvinden. Het is voor de omwonenden niet duidelijk wat er in het definitieve MER en in het VKA wordt opgenomen over de Balij.	De aanpassingen en wijzigingen zijn opgenomen in de impressies / verslagen van de Klankbordgroep en gedeeld met Pondera. PZH en DCMR.
2	De onderdelen van het planMER komen tot verschillende conclusies, waardoor de congruentie in geding is	In de samenvatting wordt bijv. niet genoemd dat er relatief veel gevoelige objecten binnen Ld 42 zijn; In de conclusies (III Deel C) staat 'kansrijk', ondanks de kans op beschermde soorten en sterfte onder vleermuizen en het ontbreken van aansluiting bij het landschap.
3	Op veel punten is duidelijk dat de onderzoekers niet bekend zijn met het gebied. Dat is voor de omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers onbegrijpelijk. Ook is het daardoor onduidelijk hoe de beoordelingen samenhangen met de specifieke situatie	De Balij is bijvoorbeeld onterecht aangeduid als open polderlandschap, grenzend aan een bedrijventerrein.
4	Het abstractieniveau van de beoordelingen is te hoog, waardoor onbegrijpelijke vergelijkingen worden gemaakt. Zo is de nabijheid van een grens van N2000 gebied belangrijker dan bijzondere natuurwaarden in een gebied	De autonome ontwikkeling van de vernatting van de Driemanspolder verhoogt de natuurwaarden. Deze autonome ontwikkeling bleek bij de onderzoekers niet bekend te zijn.
5	Het gebruik van +/- tabellen verhult de specifieke informatie waarop de beoordelingen zijn gebaseerd. Daardoor lijken locaties vergelijkbaar die qua karakter compleet verschillen	De ecologische beoordeling van industriegebieden en De Balij blijkt in het planMER gelijkwaardig, waar dat op basis van de gebiedskenmerken zeker niet het geval is.
6	De beoordeling "niet onmogelijk" kan, door het gebrek aan diepgang in de beschrijvingen, te makkelijk worden gezien als "mogelijk" en wordt soms zelfs doorvertaald naar "kansrijk" in de samenvatting, terwijl met het oordeel "niet onmogelijk" inhoudt dat het niet zeker is of een windpark wel aan de eisen kan voldoen.	De effecten op vogels en vleermuizen geven nu geen zekerheid of een windpark aan de eisen voldoet. Datzelfde geldt voor de mogelijke effecten op de gasleiding.
7	Het gebruik van één referentieturbine voor alle soorten locatie doet geen recht aan de specifieke situatie van elke locatie	Een bosgebied als De Balij leidt tot specifieke eisen aan een windturbine, zeker qua hoogte. Een hogere turbine kan leiden tot het overschrijden van de contouren in het planMER.
8	De beoordelingen zouden betrekking moeten hebben op de kwaliteiten van een gebied en de inschatting van de effecten op de omgeving, maar vaak lijkt het of niet de effecten zijn getoetst, maar dat is gekeken naar de vergunbaarheid	Bij veiligheid is alleen gemeld dat bij de realisatie van windturbines een kwantitatieve risico analyse moet worden gemaakt. Er is nu dus niet duidelijk of het effect van een windpark voor de veiligheid acceptabel is.
9	Er ontbreekt een gebiedsbenadering en de afweging van alternatieven. Met een gebiedsbenadering kunnen verschillende alternatieven worden gewogen op kwaliteiten en geschiktheid	In de Klankbordgroep is erop gewezen dat aan de andere kant van Zoetermeer ruimte is, het Prisma-terrein, die nu niet wordt onderzocht.
10	Er worden beoordelingscriteria gehanteerd die verbonden zijn met de +/- tabellen. Bij het onderscheid wordt geen gevoeligheidsanalyse gemaakt. Daardoor wordt soms positiever geoordeeld dan dat had moeten gebeuren	Bijv: slagschaduw, waar het verschil tussen negatief (-) en dubbel negatief (--) ligt bij het aantal van 500 woningen. Voor de Balij worden 402 woningen geteld, terwijl een kleine verhoging van de windturbine direct het aantal tot ver boven de 500 laat stijgen vanwege de nabijheid van dicht bebouwde woonwijken.

Leerpunten voor de procesaanpak	
11	In het aanmeldingsproces van de locatie is door Staatsbosbeheer geen rekening gehouden met de belangen van gebruikers en omwonenden, noch afgestemd of overleg gevoerd met de betrokken gemeenten. Dit is anders dan in de regio Rotterdam, waar wel al jarenlang overleg via de lijnen van het openbaar bestuur wordt gevoerd over mogelijke locaties. Ook de door SBB ingestelde en al jaren functionerende 'Gebruikersgroep' is niet betrokken geweest en maart 2016 op de hoogte gesteld van dit initiatief. Daardoor is er veel weerstand ontstaan. De gemeenten, omwonenden en gebruikers hebben zich immers daardoor lange tijd genegeerd gevoeld. Een klankbordgroep hoort aan het begin van een proces te staan, niet aan het eind.
12	In de communicatie en besluitvorming heeft de wijze van werken met de Stadsregio Rotterdam centraal gestaan. Dat is op te maken uit nota's die aan de basis stonden van dit proces en besproken zijn in PS op 16/9/15. Daarin wordt niets inhoudelijk benoemd over De Balij. Ook procedureschema's van de Stadsregio worden onterecht van toepassing verklaard op De Balij. Dit geeft burgers en gemeenten weinig vertrouwen, omdat het proces van De Balij heel anders is verlopen: buiten de bestuurlijke overleggen om.
13	Initiatiefnemers moeten in het begin van het proces gemeenten en burgers meenemen en met hen in gesprek gaan. In het Balij-proces heeft echter initiatiefnemer Staatsbosbeheer zich passief opgesteld en de provincie heeft laat en onvoldoende actie ondernomen richting gemeenten. Op basis van dialoog met gemeenten en burgers zouden wellicht andere keuzes gemaakt zijn.
14	De provincie zou juist in situaties waarin een initiatiefnemer met een voorstel komt deze eerst kritisch moeten doorlichten op realiteitswaarde en onderbouwing, bijvoorbeeld toetsing aan vigerend beleid. Dit is bij De Balij achterwege gebleven.

Bijlage E

Aanvullende notities vanuit Klankbordgroep Windenergie De Blij

E-1: Inbreng omwonenden 16 november 2016

E-2: Inbreng Gemeente Pijnacker Nootdorp 3 november 2016

E-3: Inbreng Vleermuisplatform Zoetermeer

E-4: Inbreng Vogelwerkgroep Zoetermeer

E-5: Kanttekeningen bij de haalbaarheid van een Windpark De Blij (wordt nagezonden)

Deel E

**Aan: Mevrouw Bom-Lemstra / Gedeputeerde Staten
Commissie Ruimte en Leefomgeving
Van: Omwonenden De Balij**

Aanvullende notities omwonenden van De Balij

Omwonenden verzoeken Gedeputeerde Staten om de volgende punten bij haar besluitvorming te betrekken.

1. Advies van de Commissie MER

Het advies van de Commissie MER kwam na afronding van de bijeenkomsten van de Klankbordgroep (KBG). De Commissie wijst er evenals omwonenden op, dat in deze fase de samenhang en de cumulatie van effecten op een meer locatiegericht niveau zullen moeten worden beoordeeld. Voor natuur stelt de Commissie: "het MER moet informatie bieden over de daadwerkelijke natuureffecten zodat effecten op natuur nu al meegewogen kunnen worden bij de besluitvorming en hier desgewenst rekening mee gehouden kan worden".

2. Landschappelijke inpassing en ruimtelijke kwaliteit

VRM 2014

In het concept planMER is door de deskundigen van het onderzoeksbureau Pondera onderkend, dat er geen sprake kan zijn van een landschappelijke inpassing (paragraaf 50.5.2) van windturbines op de locatie De Balij. Daarmee wordt dus *ernstig afbreuk* gedaan aan een van de kernwaarden van de VRM 2014, te weten ruimtelijke kwaliteit. Dit achten bezoekers en omwonenden een groot bezwaar. Immers in het VRM is opgenomen: "*Het sturen op ruimtelijke kwaliteit vormt een rode draad in het beleid van de provincie. Deze rode draad bepaalt in hoge mate de keuzes in de groene ruimte. Ruimtelijke ontwikkelingen die maatschappelijk en economisch gewenst zijn, moeten bijdragen aan de balans tussen de instandhouding, benutting en versterking van de bestaande gebiedskwaliteiten*".

Criteria windturbine-locaties

In het planMER wordt aangegeven dat de provincie als argument hanteert voor de locatie De Balij:

- aansluiting bij grootschalige infrastructuur (A12);
- aansluiting bij grootschalige bedrijvigheid (bedrijventerrein en kassen)

De aansluiting bij de A12 is zeer beperkt. Deze aansluiting wordt sterk verzwakt / gaat verloren door de beperkte plaatsingsmogelijkheden. Dit is af te leiden uit de voorbeeldopstelling van drie windturbines op meer dan 250 m van de A12 (*bijlage 1*).

Gedwongen door de hogedrukgasleiding die parallel aan de zuidkant van de A12 loopt, dient een minimale afstand tot de A12 te worden aangehouden van 275 meter. De beleving van een de automobilist zal dus eerder zijn, dat de windturbines in het bos staan, dan dat er aansluiting gevonden wordt bij de A12. Verderop in Waddinxveen is dit wel het geval, omdat de windturbines daar op nog geen 100 meter van de weg staan. Vanuit elders wordt de aansluiting van de lijnopstelling bij de A12 *niet* waargenomen (bezoekers van De Balij, omwonenden van Zoetermeer en Pijnacker-Nootdorp).

Voorts is er in de huidige situatie geen aansluiting op (grootschalige) bedrijvigheid, zoals Staatbosbeheer in de eerder zienswijze beweerde (februari 2014).

3. Kwetsbaarheid van de planMER-analyse

De planMER-analyse en daaraan verbonden rapportage is vooral een één dimensionaal technisch-inhoudelijke inventarisatie. Daarbij wordt uitgegaan van wettelijke normen (geluid, licht, veiligheid), gekoppeld aan een referentie turbine.

De lokale situatie van De Balij kan echter leiden tot een keuze voor andere, *hogere windturbines*. In bossen zijn immers vaak hogere windturbines noodzakelijk met een grotere impact op de omgeving. Het planMER geeft geen beeld van de effecten van deze grotere windturbines.

Mitigerende maatregelen

Onderdeel van het planMER is het advies om de Balijlocatie mogelijk te maken door meerdere mitigerende maatregelen. Deze voor De Balij noodzakelijke mitigerende maatregelen worden vervolgens niet nader uitgewerkt en meegewogen in het uiteindelijke oordeel.

Ontbreken van gedetailleerde analyse

Door het ontbreken van een meer gedetailleerde, gebied specifieke analyse blijven veel argumenten om De Balij af te wijzen als windenergielocatie onzichtbaar. Opvallend veel onderzoek wordt doorgeschoven naar de vervolgfase, terwijl dan de uitspraak "geschikt" door de Provincie al is gedaan. De locatie is na het besluit van PS al min of meer dwingend opgelegd aan de betreffende gemeente. Dit geeft veel te weinig ruimte voor afdoende maatwerk of zelfs de conclusie in een vervolgfase dat een windturbine-locatie niet geschikt is. Wij vinden het belangrijk dat in deze fase De Balij gedetailleerder wordt beoordeeld. Ook de commissie MER pleit voor het concreter maken van de mitigerende maatregelen en een meer gedetailleerde analyse op basis van de verschillende plaatsingsalternatieven.

Maatschappelijke kosten-baten analyse

De focus van de planMER komt door haar vrij rigide systematiek en vervolgens interpretatie van de uitkomsten over als '*het op zoveel mogelijk plaatsen geschikt verklaren van onderzoekslocaties*'. Er is geen aandacht voor een evenwichtige maatschappelijke kosten-baten analyse. Plussen en minnen worden zo onvoldoende meegenomen. Daardoor blijft onbesproken of enkele windturbines in De Balij opwegen tegen de aantasting van het kostbare natuur- en recreatiegebied en de woonomgeving. Wij pleiten daarom voor een meer integrale benadering.

4. "Enerzijds" en "Anderzijds"

Gedurende de verkenning van feiten en argumenten in de Klankbordgroep is er bij vrijwel alle aandachtspunten genoemd in bijlage C onder "*Anderzijds*" (initiatiefnemers) sprake van een noodzakelijk aanvullend onderzoek. Geen enkel "*Anderzijds*" is een krachtige ontkenning van de feiten en argumenten van het "*Enerzijds*" (omwonenden en lokale natuurorganisaties). Het "*Anderzijds*" is slechts een bevestiging van de noodzaak van vervolgonderzoek. Opvallend is dat het advies van de commissie MER op dezelfde tekortkomingen in het concept planMER wijst.

De veelheid aan onzekere factoren rechtvaardigen de conclusie dat in een latere fase *geen haalbare oplossing* gevonden zal kunnen worden om plaatsing van windturbines mogelijk te maken.

Daarbij komt dat het plaatsen van windturbines in een bosrijke omgeving aan tal van voorwaarden moet voldoen omdat het anders ongewenst is ("*Verkenning onderzoek naar (on)mogelijkheid van windenergie in bosgebieden*", jan 2016). Voorwaarden waar in De Balij niet aan kan worden voldaan.

5. Inschatting en kennis van lokale omstandigheden

In het overleg van de Klankbordgroep werd duidelijk dat onderzoeksbureau Pondera/Waardenburg niet ter plaatse is geweest. Het Balij-onderzoek schitterde door een fors gebrek aan lokale kennis. Daarmee is voorbijgegaan aan de karakteristiek van het gebied.

Natuur- en recreatiegebied De Balij

De Balij is een natuur- en recreatiegebied dat deel uitmaakt van de Groen Blauwe Slinger, grenzend aan het Groene Hart (De Nieuwe Driemanspolder). Deze Slinger is een aaneenschakeling van bestaande en te ontwikkelen natuurgebieden en ecologische verbindingzones. Het vormt een belangrijke groene ader in de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (zie ook rapport commissie PAL over evaluatie Groen Blauwe Slinger van 5 maart 2015 "Natuurlijk verder met een sterk Groen Blauw Netwerk").

De Balij vormt met het Bieslandse bos de ecologische verbindingzone tussen het Groene Hart en Midden Delfland. De gebieden trekken jaarlijks meer dan 2 miljoen bezoekers en vormen een gestaag groeiend stukje 'groene long' tussen Zoetermeer en Delft. In het westen van de Balij wordt het bos steeds natuurlijker. Dit is goed te zien in het Natuurbos. Zoals de naam al zegt, gaat de natuur hier haar eigen gang. Midden in het Natuurbos ligt een ruig, open gedeelte dat wordt begraasd door Gallowayrunderen. Daar is ook de Scheg, een watergebied met vogelsoorten en vleermuizen (fourageergebied).

6. Vergroting van de locatie tijdens het opstellen van het concept planMER

Het vaststellen van de onderzoekslocatie in de onderlinge afstemming tussen de provincie en Staatsbosbeheer (initiatiefnemer) heeft in de maanden oktober en november 2015 de nodige voeten in de aarde gehad. De locatie is toen een aantal malen "verplaatst".

Het vormde zelfs aanleiding om de periode van ter inzagelegging te verlengen.

Uiteindelijk is in de publieksvoorlichting eind 2015/begin 2016 in de gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Zoetermeer een locatie gepresenteerd die de ter inzage is gelegd en waarbij de mogelijkheid bestond zienswijzen in te dienen.

De precieze plaatsing van de windturbines wordt zeer sterk beperkt door de noodzakelijke veiligheidsafstand tot de aanwezige hogedrukgasleiding en het open water van de Scheg.

Om die reden heeft in het concept planMER, in strijd met de eerdere informatieverstrekking, een vergroting met 50% van de onderzoekslocatie plaatsgevonden. Een dergelijke uitbreiding van de onderzoekslocatie is naar ons oordeel buitenproportioneel en ongepast.

7. Toepassing van normen voor hinder

Windturbines veroorzaken licht-, zicht- en geluidhinder. De mate waarin is veelal vastgelegd in wettelijke kaders. Deze kaders zijn waar mogelijk ook gehanteerd in het normenkader voor deze planMER. Ervan uitgaande dat overal in Nederland de overheid dezelfde wettelijke kaders hanteert, is het opmerkelijke dat er op tal van plaatsen omwonenden de overlast van windturbines als buitenproportioneel ervaren. Er zijn tal van procedures in gang gezet om aan deze onverkwikkelijke situaties een eind te kunnen maken (bijv. Houten, Heerhugowaard). Wij dringen er bij de provincie op aan om deze hinder-ervaringen mee te nemen in het beoordelingskader voor de locatie De Balij.

De provincie Noord-Holland hanteert bijvoorbeeld een minimumafstand tot woningen van 600 meter, terwijl de provincie Zuid-Holland in het concept planMER uitgaat van 400 meter. Ook worden in het buitenland vaak aanmerkelijk grotere afstanden gehanteerd (in Beieren bijv. 10 maal de tiphoogte), terwijl de bevolkingsdichtheid beduidend lager is nabij windturbines.

Door onverkort vast te houden aan de wettelijke normen kiest de provincie Zuid-Holland er bewust voor om een grotere groep burgers te belasten met een aanzienlijke licht-, zicht- en geluidhinder. Daarmee toont zij aan niet de bereidheid te hebben een lerende overheidsorganisatie te zijn in een tijd dat overheid en burger in toenemende mate met elkaar zullen moeten samenwerken.

Opvallend is overigens dat bij het onderwerp "Veiligheid" (concept planMER pag. 33) staat vermeld dat "sommige (veiligheids)afstanden hun basis ontleenen aan praktijkervaring en niet alle afstanden zodoende wettelijke vereisten zijn". Als bij veiligheid wel de criteria aan de praktijkervaring kunnen worden ontleend, waarom zou dit dan voor licht-, zicht- en geluidhinder niet kunnen?

8. Slagschaduw:

Hoewel in het concept planMER erkend wordt dat slagschaduw tot 1300 meter kan worden ervaren, is er bij het tellen van het aantal woningen dat er hinder van ondervindt slechts rekening gehouden met een afstand van 700 meter. Naar onze mening treedt de wettelijke lichtoverlast ook op op een afstand tot 1300 meter op.

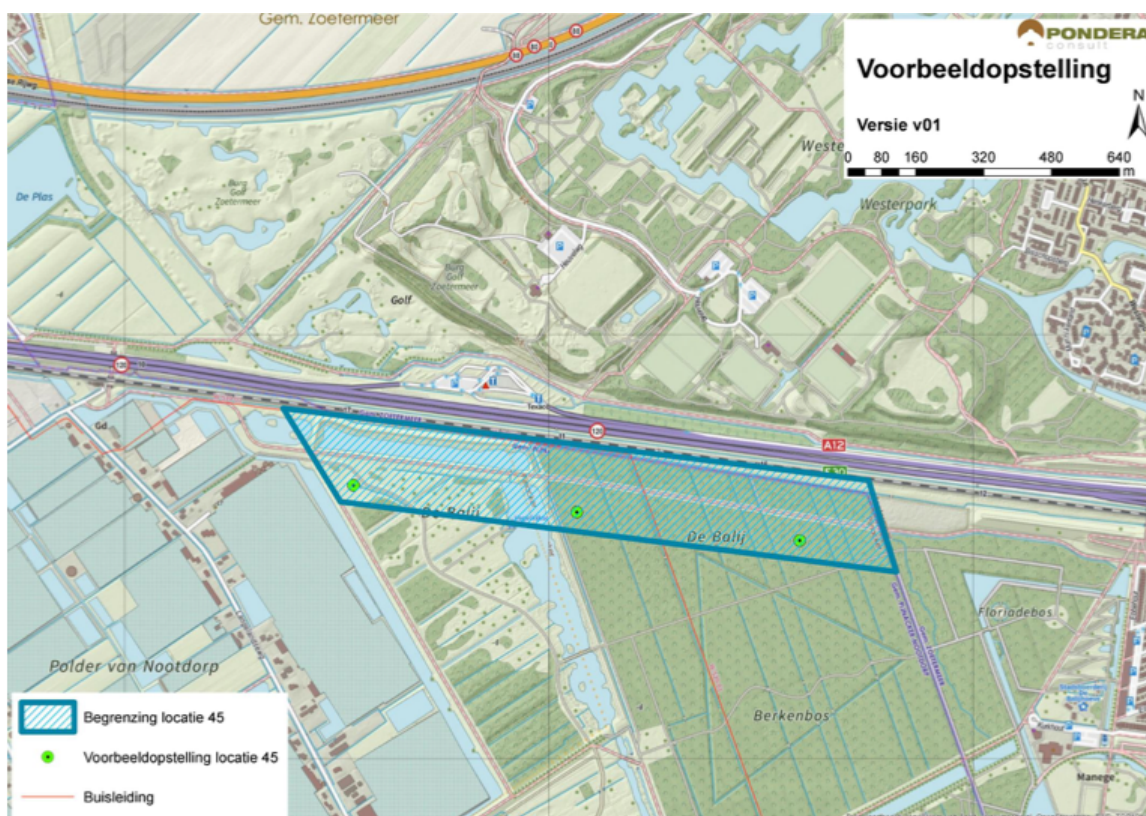
9. Natuur

Voor de visie op natuur (vogels en vleermuizen) verwijzen wij naar de lokale natuurorganisaties.

De argumentatie van Staatsbosbeheer en de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland dat windturbines de natuur en recreatie kunnen versterken, is ongeloofwaardig!

De plaatsing van windturbines in een bosrijke omgeving brengt met zich mee dat een groot perceel zal moeten worden gekapt. Ervaringen elders in Nederland leren dat er ca.1 ha nodig is per windturbine en dat ook aan- en afvoerwegen voor bouw en instandhouding een fors ruimtebeslag met zich mee kunnen brengen. De Balij heeft een omvang van 275 ha waarvan minder dan de helft bos is en het overige deel bestaat uit ruige natuur en polderlandschap. Afbreuk doen aan het bos door kaalslag van ca. 5 ha zal een substantiële aantasting betekenen. Deze aantasting van het bos zal er mede toe leiden dat de bij de aanleg bedoelde barrièrewerking voor zicht, geluid en fijnstof voor de nabijgelegen woonwijk Rokkeveen zal worden aangetast.

Bijlage 1

Voorbeeld opstelling windturbines in De Balij

Toelichting:

- In De Balij zijn maximaal 3 windturbines mogelijk (groene stip).
- De windturbines moeten op een afstand van ongeveer 200m van de hogedrukgasleiding geplaatst worden/ De leiding is de rode streep die tussen de twee meest linkse windturbines naar het zuiden loopt. Voor deze knik loopt de gasleiding langs de A12 (richting het westen).
- De windturbines liggen in het deel waar de locatie vergroot is (geen oorspronkelijke locatie).
- De twee meest linkse windturbines liggen naast de Scheg en op de trekroutes.
- De middelste windturbine ligt tegenover de vogelkijkhut aan de overkant van de Scheg.
- Er zijn geen toegangswegen naar de windturbinelocaties.
- Naar het oordeel van omwonenden is een opstelling dichterbij de hogedrukgasleiding om veiligheidsredenen zeer ongewenst.

registratienr. 16INT11043

aan Leden Klankbordgroep Windmolens Balij

van J.A. van Hemert

afschrift

datum 3 november 2016

onderwerp Inbreng Pijnacker-Nootdorp in Klankbordgroep Windmolens Balij

status Concept

De besprekingen die tot nu toe in de KBG zijn gevoerd leiden tot de noodzaak om de elementen die voor Pijnacker-Nootdorp van belang zijn helder uiteen te zetten.

- 1) Het planMER trekt de conclusie dat alle locaties die op alle aspecten kansrijk dan wel mogelijk kansrijk zijn, deel uitmaken van het plaatsingspotentieel. Locatie 45 in Pijnacker-Nootdorp maakt hier onderdeel van uit. Op basis van het voorliggende planMER delen wij deze conclusie niet. Uit het planMER blijkt dat de locatie 45 niet zondermeer geschikt is voor drie windturbines (zoals op het gebied van veiligheid) en dat bepaalde beoordelingen nog discutabel zijn. Gezien het zeer concrete karakter van deze locatie zijn wij van mening dat de planMER, maar in ieder geval het provinciale besluit om deze locatie op te nemen in de Verordening Ruimte uitsluitend moet geven of de locatie inderdaad realistisch is. Dit dient te worden gedaan voordat de locatie wordt opgenomen in de visie en verordening. Het is belangrijk de juiste verwachtingen te scheppen. Wanneer een locatie bij voorbaat lastig/niet haalbaar is en er zoveel maatschappelijke weerstand is, dan leidt het opnemen van de locatie tot beeldvorming die in de verdere planvorming nog problematischer wordt. Verder wordt deze locatie niet alleen in het proces geheel apart behandeld, zonder de uitgebreide en zorgvuldige procedures die in de stadsregio worden doorlopen, maar ontbreekt in de planMER ook een totale afweging om een locatie wel of niet op te nemen.
- 2) Wanneer de provincie besluit om windturbines toe te staan op de locatie langs de A12 en dit op te nemen in de VRM dan betekent het dat de gemeente haar bestemmingsplan aan moet passen. Gemeentelijke bestemmingsplannen moeten immers voldoen aan de provinciale Verordening Ruimte. Op grond van artikel 2.4.1 laat een bestemmingsplan nieuwe windturbines met een vermogen van meer dan 30 kW alleen toe op gronden binnen de locaties voor windenergie, waarvan de plaats geometrisch is bepaald en verbeeld op kaart 10 die bij de Verordening hoort. Deze kaart moet door de provincie dus óók worden aangepast. Een maximaal vermogen, een maximale tiphoogte of een maximale ashoogte wordt niet genoemd. De gemeente kan de begrenzing van de locaties in beperkte mate aanpassen, rekening houdend met lokale omstandigheden. In de artikelsgewijze toelichting op de Verordening staat dat de aangewezen locaties dienen om de provinciale opgave voor windenergie in 2020 te realiseren (735,5 MW).

In de toelichting staat eveneens dat “de provincie verwacht van de betrokken gemeenten dat het plaatsen van windturbines binnen deze locaties windenergie mogelijk wordt gemaakt. Indien nodig zal de provincie gepast gebruik maken van haar bevoegdheden die de Elektriciteitswet biedt om de locaties windenergie mogelijk te maken”. Een dergelijke formulering van de consequenties van het opnemen van een locatie in de Verordening vraagt van de provincie dus ook grote zorgvuldigheid (zie ook punt 1)). De verwachting dat gemeenten windturbines op de locaties mogelijk maken, kan je alleen hebben als de locaties goed onderzocht zijn voordat ze opgenomen worden in de Verordening.

Uiteraard dienen, zoals in de artikelsgewijze toelichting is opgenomen, bij de plaatsing van windturbines op projectniveau effecten ten aanzien van onder meer natuur, flora en fauna, bescherming van waardevolle cultuurhistorische stads- en dorpsgezichten, geluid, externe veiligheid, slagschaduw, lichtschittering, vaarwegen en waterstaatswerken, landschappelijke inpassing, watertoets en archeologie te worden onderzocht. Het voorgaande dient in een MER en/of een ruimtelijke onderbouwing te worden vastgelegd. Het nadere onderzoek hiernaar is echter wezenlijk van een andere orde dan een onderzoek naar de haalbaarheid van de locatie.

Wanneer een gemeente dit niet doet, dan kan de provincie zelf de bestemming wijzigingen door een inpassingsplan te maken. Overigens zal een herziening van het bestemmingsplan (of dit nu door ons of door de provincie gebeurt) waarschijnlijk gecombineerd moeten worden met een projectMER. Dat is een nadere studie waarin de mogelijkheden van de locatie in de vorm van het aantal turbines, type turbines, plaatsing op de locatie en de milieueffecten daarvan nader worden onderzocht.

- 3) De Balij ligt vrijwel geheel binnen de gemeentegrens van Pijnacker-Nootdorp (een smal strookje langs de A12 is Zoetermeers grondgebied). Eigenaar van de gronden in het zoekgebied echter is SBB.
SBB kan dus zelf een initiatiefnemer zoeken (of die weigeren). De gemeente heeft geen mogelijkheid zich hierin te mengen.
- 4) Pijnacker-Nootdorp heeft op 8 januari 2016 een zienswijze op het startdocument planMER partiële herziening VRM windenergie van PZH ingediend. Daarin is onder meer duidelijk gemaakt dat de gemeenteraad heeft besloten binnen de gemeente geen windmolens toe te staan. Nader onderzoek wordt uitgevoerd naar de mogelijkheid en wenselijkheid van molens met een maximale hoogte van 60 meter.
- 5) Door PZH en Pondera wordt steeds gesproken over een hoger abstractieniveau.
Door beschouwing van de locatie op een hoger abstractieniveau wordt voorbijgegaan aan aspecten die bij een eventuele vervolgfase van groot belang zijn. Het is wenselijk daar nu al rekening mee te houden. Zie ook het gestelde onder 1).
  - a) Er wordt uitgegaan van een referentiemolen voor situaties boven land, terwijl het zoekgebied bos is. In het vervolg zal blijken dat een molen boven bos ofwel hoger zal moeten zijn, ofwel minder rendement zal leveren. Het is merkwaardig om daar niet nu al rekening mee te houden.

- b) Er wordt voorbij gegaan aan het feit dat een hogere molen strijdig is met de hoogtebeperkingen opgelegd door aanwezigheid van Rotterdam-The Hague International Airport. De bouwhoogtebeperking vanuit Rotterdam-The Hague International Airport is 145,7 meter. Dat betekent dat de referentiewindturbine al niet van toepassing is (ashoogte 100 meter en rotordiameter 115 meter resulteert in een tiphoogte van 157,5 meter), en een hogere molen ook niet.
  - c) Binnen de zoeklocatie bevindt zich een hogedruk gasleiding. De normaafstand tot die leiding bedraagt 198 meter (bij de gekozen referentiemolen).
Als gevolg daarvan moet ofwel de afstand tot de leiding vergroot worden, waardoor de relatie met de A12 verloren gaat, ofwel er moeten beschermende maatregelen getroffen worden die zodanig kostbaar zullen zijn, dat de business case voor een eventuele initiatiefnemer zal verslechteren. Daarnaast maakt de leiding in het zoekgebied een knik. Het is vooralsnog onduidelijk of een lijnopstelling dan nog mogelijk zal blijken.
  - d) Binnen het zoekgebied zijn waarschijnlijk beperkingen met betrekking tot radargebieden van toepassing. Het rapport van Pondera gaat hieraan voorbij.
  - e) Binnen het zoekgebied zijn waarschijnlijk beperkingen met betrekking tot straalpaden van toepassing. Het rapport van Pondera gaat hieraan voorbij.
  - f) Er wordt onvoldoende recht gedaan aan de natuurwaarden van het gebied. Vooralsnog is niet duidelijk of en in hoeverre de door de KBG aangereikte inventarisaties van vogels en vleermuizen worden meegewogen in het rapport van Pondera. Daarnaast wordt voorbij gegaan aan het feit dat de Balij fourageergebied kan zijn voor Natura2000 gebied.
  - g) Er wordt onvoldoende recht gedaan aan de recreatieve waarden van het gebied; vooralsnog is niet duidelijk of dan wel hoe de recreatieve waardering als gevolg van de inbreng van de KBG in het rapport van Pondera zal worden aangepast;
  - h) Er wordt voorbij gegaan aan cumulatie van geluid, met weg en spoor, relatie met andere windparken;
  - i) Er wordt onvoldoende recht gedaan aan de gevolgen met betrekking tot slagschaduw;
- 6) Als gevolg van het werk van de KBG komen er aanpassingen in de planMER. Het is vitaal dat de KBG tijdig kennis kan nemen van de aanpassingen c.a. van de definitieve planMER, omdat het advies van de KBG daarvan mede afhankelijk is. Tijdens de KBG van 27 oktober werd dat als niet haalbaar benoemd. Dat doet afbreuk aan het functioneren van de KBG.

Bijlage E - 3

Notitie: Inbreng Vleermuisplatform in de klankbordgroep en in het expertgesprek.

De Balij

De Balij is een natuurgebied, niet omdat het die status heeft, maar omdat het een zeer veelzijdig gebied is, waar Staatsbosbeheer heel veel en goed werk in heeft gestoken om er een interessant en gevarieerd gebied van te maken waar veel verschillende soorten zich thuis voelen. In de wijde omtrek vind je niet zoveel biodiversiteit in één gebied als hier. Er is niet alleen een stuk bos, en een stukje weidegebied, maar er is ook een plas-dras gebied met een rietveld en een halfopen gebied. Kortom dit gebied is voor heel veel soorten zeer aantrekkelijk in de verder zo natuurarme Randstad. Bovendien is het voor ons mensen fijn om er te vertoeven. Door de grote diversiteit van het gebied vind je een grote hoeveelheid vleermuizen in allerlei soorten, zeldzame en minder zeldzame, in het gebied.

Omgeving

In de omgeving van de Balij worden steeds meer gebieden tot natuur en recreatiegebied ontwikkeld, bijvoorbeeld de Groenzoom en de nieuwe Driemanspolder. De Balij is bedoeld als corridor tussen Delfland (Groenzoom) en het Land van wijk en Wouden (Driemanspolder). Deze nieuwe gebieden zullen te zijner tijd ook een aantrekkende werking krijgen op dieren in de omgeving, waarbij de Balij als natuurlijke verbinding tussen deze gebieden gaat functioneren. Langs het Reierspad in de Balij is nu al een corridor waarover vleermuizen trekken vanaf de nieuwe Driemanspolder naar de gebieden ten zuiden van Zoetermeer. Daar is het heel erg druk met vleermuizen, met name vliegen er ongekend veel Rosse Vleermuizen. En precies daar zou er een windmolen moeten komen. Serieuze effecten op deze soort zijn daarom onvermijdelijk.

Een hop-over is een plaats waar de boomtoppen hoog genoeg zijn voor een vleermuis om een obstakel als de A12 zonder gevaar te kunnen oversteken. Voor de Rosse Vleermuis die relatief hoog vliegt is dat geen probleem, maar voor kleinere soorten is de A12 wel een barrière. De hogere bomen van het Westerpark en die van het Balijbos vormen samen zo'n hop-over. We hebben in ieder geval gezien dat laatvlieger, dwergvleermuizen en ruige dwergvleermuizen gebruik maken van deze hop-over.

Dus ook op deze soorten zijn niet te verwaarlozen effecten te verwachten, waarbij het dus zeker is dat veermuizen ook vanuit de bekende kraamkolonies in Zoetermeer de Balij kunnen bereiken.

Industriegebied Prisma

Het rapport dat wij hebben gezien kan voor wat betreft de natuurwaarden geen onderscheid maken tussen de Balij en een industriegebied zoals het Hoefweg/Bleizo/Prismaterrein ten oosten van Zoetermeer. Volgens de Plan MER is de Balij even geschikt voor het plaatsen van windmolens als dit gebied. Wij hebben daarom om het verschil inzichtelijk te maken, dat gebied ook bezocht. Hieruit volgt dat vleermuizen daar niet of nauwelijks voorkomen. Wat aantoont dat er wel degelijk aan de Balij een veel grotere natuurwaarde toegekend moet worden dan de Plan MER nu doet.

Wettelijk kader

Alle vleermuizen in Nederland zijn beschermd door de Flora en Faunawet, zowel de verblijfplaats als de fourageerroutes zijn beschermd. Gezien de grote hoeveelheid waarnemingen van enkele voor windturbines zeer gevoelige soorten, waaronder de rosse vleermuis is het aannemelijk dat juist door het plaatsen van windturbines op deze locatie grote negatieve effecten kunnen optreden.

Met een MER wordt o.a. beoogd de natuurwaarden in beeld te brengen en de gevolgen van het plan voor de natuur in te schatten. Waar het onderzoek over moet gaan is vastgelegd in de startnotitie die vastgesteld is door PS.

Het proces

De klankbordgroep is voorgehouden dat een Plan MER niet op gebiedsniveau gedetailleerd onderzoek hoeft te doen. Dit is echter in strijd met de door PS vastgestelde startnotitie.

Dat de Plan MER slechts een globaal onderzoek zou moeten zijn, heeft gedurende het hele proces wel de toon gezet. De mensen in de klankbordgroep bezaten aanvankelijk niet de kennis om deze bewering op waarde te toetsen en zijn hierover ook onvoldoende en onjuist geïnformeerd.

Ook toen de schrijvers van de plan MER alsnog geconfronteerd werden met de omissies in hun onderzoek bleven zij volhouden dat het Plan MER slechts een globaal onderzoek zou betreffen en dat het niet nodig was de natuurwaarden op gebiedsniveau te onderzoeken.

Uiteindelijk heeft de commissie MER recentelijk in een tussen-advies aangegeven dat de afzonderlijke locaties in de Plan MER onvoldoende zijn onderzocht om de natuurwaarden volwaardig in de beoordeling te kunnen betrekken.

Ook bleven de opstellers van de Plan MER volhouden, dat hun natuurbeoordeling van de locatie, die uitsluitend gaat over de vergunbaarheid van de locatie, afdoende was. Dit is in strijd met de MER richtlijn en de wet milieubeheer, die ook voor plannen voorschrijft dat de kenmerken van een gebied in beeld gebracht dienen te worden, zodat het milieubelang volwaardig in de besluitvorming betrokken kan worden.

Dit laatste is altijd ongeacht de vergunbaarheid van een locatie. De vergunbaarheid zegt namelijk helemaal niets over de aanwezigheid en het relatieve belang van actuele natuurwaarden. Zo kunnen twee totaal verschillende locaties eenzelfde vergunbaarheid hebben, terwijl de ene locatie vrijwel geen slachtoffers zal eisen, terwijl de andere locaties wel met aanzienlijke sterfte van vogels en vleermuizen te maken kan krijgen. Een MER is juist bedoeld om deze verschillen in beeld te brengen, zodat er een passende voorkeursvariant gekozen kan worden.

Verdienmodel

Bij windmolens vallen altijd slachtoffers onder vleermuizen, wanneer deze in het plangebied voorkomen. Dat is onvermijdelijk. De effecten kunnen eventueel gemitigeerd worden, door bijvoorbeeld de turbines stil te zetten, wanneer er vleermuizen vliegen.

Ongetwijfeld zal dit in de Balij nodig zijn. Daarmee is dit project wellicht vergunbaar, maar dit heeft wel gevolgen voor de opbrengst van dit project met een zeer klein aantal windmolens. In vergelijking met andere locaties, zoals het Prisma terrein dat ook is onderzocht, scoort deze locatie met een vergelijkbaar aantal windmolens dus zeer ongunstig.

planMER

Dit rapport, waarin geen onderscheid gevonden kan worden tussen een zo bijzonder natuurgebied als de Balij, en een industriegebied beschrijft dat u geen onoverwinnelijke *juridische* problemen tegen zult komen als u windmolens wilt plaatsen in de Balij. Maar volgens de commissie MER is een MER geen Juridische effect rapportage, maar een Milieu effect rapportage waarin de effecten op de natuur

beschreven moeten worden. U weet met deze planMER nog steeds niet wat voor besluit u gaat nemen, u weet niets over de rijkdom van het gebied, niets over de bijzondere schoonheid, de serene rust, en de bijzondere soorten. Deze planMER laat u niet zien wat de effecten op het milieu zijn van het besluit dat u gaat nemen. Zelfs de commissie MER heeft in haar tussentijdse rapportage u daarover een waarschuwing gegeven.

Bijlage E – 4

Opmerkingen concept planMer Partiële herziening VRM Windenergie Zuid-Holland locatie 45 van de Vogelwerkgroep Zoetermeer 18-11-2016

1. Algemeen

Natuurwaarden, ecologie en landschap moeten een volwaardige rol spelen in de besluitvorming. Dat betekent dat álle natuurwaarden en de effecten van windturbines daarop moeten worden onderzocht. Er moet niet alleen gekeken worden naar de beschermingsstatus van de gebieden en van de flora en fauna om een goede afweging te kunnen maken tussen mogelijke locaties voor windenergie.

Het proces om dat goed in beeld te brengen, is niet goed verlopen. Er lijkt nu met name gekeken naar juridische vergunbaarheid.

Er is ons echter steeds voorgehouden in de Klankbordgroep dat deze mate van gedetailleerdheid in de PlanMer niet aan de orde is. Zelfs in de expertmeeting met Pondera en werd dit nog volgehouden; onze ecologen werden niet gehoord op dit punt. Dit is onjuist.

We hebben diverse keren (in onze zienswijze en via de Klankbordgroep) gevraagd om goed onderzoek van de natuurwaarden in de Balij. We zijn van mening dat deze gegevens ook in deze fase nodig zijn om een goede afweging te kunnen maken tussen de diverse locaties. De effecten op vogels (en vleermuizen) op verstoring en sterfte moeten worden onderzocht.

In de startnotitie staat ook dat er een beschrijving van de natuurwaarden moet zijn. Het doel van de planMer is om natuur en milieu waarden en ecologie en landschap een volwaardige rol te laten spelen in de besluitvorming. Deze ontbreekt in de concept planMer.

Ook moet rekening worden gehouden met voorziene ontwikkelingen voor de locaties.

Bij de bureaustudie zoals deze is gedaan voor de concept planMer had gezien moeten worden dat een gebied als Bleizo (12,15,16 VRM) een ander gebied is en waarvoor een andere ontwikkeling gepland is dan een natuurgebied als de Balij. In de plus/min tabel ecologie scores ze echter gelijk (gebruiksfase allebei 0/-).

De commissie MER is het echter in haar advies wél met ons eens, en oordeelt ook dat bij alle locaties een beschrijving van de aanwezige flora en fauna en de onderbouwing van de effecten ontbreekt. Bovendien vinden wij evenals de commissie MER dat er naar cumulatieve effecten moet worden gekeken.

Er ontbreekt bovendien een goede gebiedsbeschrijving van de Balij en de omliggende gebieden die van invloed zijn op de natuurwaarden en ontwikkeling daarvan in de Balij.

Bijvoorbeeld de binnenkort te ontwikkelen Nieuwe Driemanspolder.

2. Flora en faunawet

Er staat in concept planMer onder “belangrijke aspecten” vermeld: “In het onderzoeksgebied **kunnen** beschermde soorten voorkomen”. Bij het bureauonderzoek had duidelijk moeten zijn (we hebben

zelfs de gegevens aangeleverd) dat die beschermde soorten wel degelijk voorkomen in het onderzoeksgebied.

Bij de Flora en faunawet moet worden gekeken naar de invloed op nationaal, regionaal en lokaal niveau. Juist de Balij, waar de lokale effecten zo sterk zijn, wordt in de concept PlanMER als kansrijk bestempeld.

3. Vogels in de Balij

Uitgebreide gegevens over aanwezige soorten vogels zijn door de Vogelwerkgroep Zoetermeer verzameld en niet meegenomen in de concept PlanMER. Het gaat om ongeveer 50 soorten broedvogels waaronder havik, buizerd en boomvalk. Deze laatste soort broedt net aan de andere kant van de A12 in het Westerpark maar gebruikt de Balij als foerageergebied. De havik broedt sinds 3 jaar in het plangebied en is het enige broedpaar in de wijde omgeving. Zowel in de Balij als in het Westerpark broedt de buizerd en er zijn vele vliegbewegingen over de A12.

Tussen Buytenpark, het Noordelijk Plassengebied, de Noord Aa, Gelderswoudse Plas, Vlietland, Balijplas en Groenzoom zijn dagelijkse verplaatsingen zichtbaar van watervogels als eenden en ganzen. Deze foerageren in de polders en gebruiken de plassen als slaappleats. Grote aantallen brandganzen, kolganzen, grauwe ganzen, smienten en andere watervogels overwinteren in toenemende mate in deze gebieden. Met de ontwikkeling van de Nieuwe Driemanspolder als waterberging zullen de aantallen vogels en vliegbewegingen alleen maar toenemen. Van noord naar zuid en vice versa steken deze vogels via de Scheg, het plangebied, de A12 over en vliegen daarbij op rotorhoogte. De gevolgen laten zich raden wanneer haaks op de blauwgroene slinger van recreatie/natuurgebieden windturbines worden geplaatst.

Ook trekvogels als bruine en blauwe kiekendief foerageren in het plangebied. Het betreffende gebied wordt frequent bezocht door bruine kiekendieven die ook een broedpoging hebben gedaan en in de wintermaanden ook door de blauwe kiekendief die als broedvogel vrijwel uit ons land verdwenen is.

De lokale staat van instandhouding komt in het geding waar het gaat om, in deze omgeving, schaarse of zeldzame broedvogels als havik, buizerd en boomvalk. Regionale effecten zijn te verwachten vanwege de aanzuigende werking van vrijkomende territoria in het plangebied. Een ecologische val is te verwachten door calamiteiten wanneer in het plangebied windturbines worden geplaatst.